

PREDGOVOR

Naše, 1971. godine osnovano Društvo trebalo je upravo ove za sve nas tako značajne godine na poseban način obilježiti 20. obljetnicu svoga osnutka. U skladu s time, već je znatno ranije postavljenim planovima bilo predviđeno da se za tu priliku održi čitav niz priredbi s posebnim tematski zaokruženim ciklusima predavanja i na kraju, kao kruna svega, s posebnim jubilarnim izdanjem našeg časopisa. Kako osim toga ove godine obilježavamo i 490. obljetnicu Marulićeve "Judite", u časopisu je poseban akcent trebao biti postavljen i na značenju što ga sveukupno djelo Marka Marulića ima za povijest hrvatske književnosti. Jer, kao uvijek u ovakvoj prilici, svjesni smo i ponosni pri tome da je upravo naš Split preko svoga Marulića ugradio kamen temeljac u zgradu hrvatske kulture.

Ironijom sudbine, međutim, ovako zamišljeni program obilježavanja jednog i drugog jubileja na žalost nije mogao biti ostvaren. A spriječila su ga po podivljalom barbarstvu vjerojatno još nezapamćena zlodjela, koja su zaprijetila temeljima naše nacionalne egzistencije.

U vandalskoj agresiji, koja dok pišemo ove retke ne pokazuje još znakove smirivanja, barbari s Istoka nastoje provalom geopolitičke brane i povijesnog "limesa" prodrijeti u srce našeg narodnog područja. Ovdje, "in partibus civilium", barbarima svojstvenom mržnjom kao izrazom njihova kompleksa inferiornosti razaraju i uništavaju, pljačkaju i ubijaju. Ne poštujući osnovna humanitarna načela, nastoje s lica zemlje izbrisati našu bogatu, tijekom stoljeća akumuliranu kulturnu baštinu.

Igrom nesretne naše kobi sve nas to vraća petsto godina unatrag u autentičnu atmosferu Marulićeva doba, koje isto tako kao i mi danas živi pod opsesijom straha od najezde barbara s Istoka. I onda kao i danas padaju zemlje i gradovi, ginu ljudi, uništavaju se kulturna dobra. Suvremena stvarnost tih dalekih godina opisivana je tada biblijskim, upravo apokaliptičkim tonovima koji u potpunosti odgovaraju tragici današnjeg trenutka. I upravo naš Splitsanin, Marko Marulić, kao prvi i najistaknutiji među suvremenicima svojom "Molitvom suprotiva Turkom", daje ton tadašnjoj književnosti odražavajući duševno stanje onog vremena. U njoj ističe kako Turci "... Luge, sela, grade popliniv sažegoše; Muže, žene, mlade svezav povedoše... Niki su prognani iz bašćine svoje, a niki pognani u sužanstvu stoje ..." A u "Tuženju grada Jeruzolima" zaklinje zbog toga "gospodu krstjansku" da oslobode Hrvatsku "od ruk poganskih".

U isto vrijeme, a bilo je to neposredno nakon bitke na Krbavskom polju, njegov suvremenik pop Martinac iz Grobnika zapisuje kako "... Turci nalegoše na jezik hrvatski, žareć i paleć vse zemlje hrvatske". Nešto mlađi Petar Zoranić, Zadranin, u svojim "Planinama" služeći se alegorijom pjeva kako su stada hrvatskih pastira prorijeđena i razbijena "naletima istočnih vukova".

U jednu riječ, nema gotovo niti jednog književnika na čitavom području od Dubrovnika, Hvara pa do Splita, Šibenika i Zadra, čija djela ne bi nosila na sebi pečat te neravnopravne borbe u kojoj je krvario hrvatski čovjek boreći se za голу egzistenciju.

Isto tako i onda su se kao i danas mnogi uglednici i istaknuti predstavnici kulturnog i javnog života svojim porukama ili živom riječi obraćali Zapadu tražeći pomoć i zaštitu od najezde s Istoka koja je ugrožavala i Europu. I opet jednom naš je Marulić svojom, na latinskom jeziku napisanom poslanicom papi Hadrijanu VI / Maximo pontifici Adriano VI M. M. Spalatensis humilis ac supplex / bio prvi u tom nizu. Gotovo u isto vrijeme nastupa i Šime Kožičić Benja, Zadranin, svojim govorom "De Croatiae desolatione" / O pustošenju Hrvatske / što ga je održao pred Leonom X, a odmah za njim Bernardin Frankopan u Nürnbergu drži govor pod naslovom "Oratio pro Croatia", da bi pred Karlom V. i njemačkim staležima u Augsburgu i Vuk Frankopan, potpuno u duhu Marulićeve molitve "suprotiva Turkom", održao znameniti govor "contra Turcos" zalažući se za obranu hrvatskog kraljevstva. Ulogu Hrvatske kao bedema protiv najezde s Istoka obilježava Vl. Menčetić poznatim stihovima: "Od robstva bi davno u valih potonula Italija, o hrvatskih da se žalih more otomansko ne razbija..."

I konačno, evo i Vitezovića koji u svojoj tužaljci "Plorantis Croatiae saecula duo" oplakuje sve nevolje kojima je Hrvatska pod silinom pritiska s Istoka bila izložena tijekom 16. i 17. stoljeća, kada padom gradova uzduž Une puca geopolitička kičma hrvatstva. To ga nije spriječilo, međutim, da uza svu tragiku udesa u svojoj viziji nasluti ponovno uskrснуće Hrvatske nakon što se turska plima povuče s naših prostora.

Kako u svim tim riječima ne prepoznati svu dramatiku i današnjeg trenutka, jednako s obzirom na silinu vandalskog divljanja po našim krajevima kao i na vapaje i molbe zapadnom svijetu za pomoć!

I upravo taj paralelizam i sličnost između podivljalog barbarstva u Hrvatskoj, kojega smo danas svjedoci, i događaja koji su se na istim ovim našim prostorima odigrali u vremenskom rasponu od puna tri stoljeća, počam od vremena Marka Marulića pa sve do Pavla Vitezovića, rječito govori o tome da tako oštro izražena polarizacija između dvaju međusobno dijametralno suprotavljenih svijetova, s jedne strane Zapada a s druge Istoka, ostaje glavnom odrednicom hrvatske povijesti i cjelokupnog našeg narodnog bića. Kao izraz geopolitičkog zakona sredine ona postaje naša zla kob, određujući tragične uvjete našeg povijesnog bivstvovanja. I baš zbog toga, čvrsto se nadamo i želimo da tom barbarstvu usprkos iz pepela s mnogobrojnih, krlju današnjih generacija poprskanih zgarišta što prije kao živa stvarnost uskrсне Vitezovićeva vizija "Croatiae redivivae".

Osjećajući svu neprimjerenost jubilarnih tonova u ovom krvavim ratom obilježenom trenutku, odustali smo od objavljivanja najavljenog jubilarnog broja našeg časopisa, ranije zamišljenog u nekoliko tematski zaokruženih cjelina. Na to smo među ostalim bili ponukani i stajalištima samih autora, od kojih nam neki u ovim opakim i zločestim vremenima nisu uspjeli na vrijeme poslati obećane članke. Ostavljamo ga zbog toga kao obvezu za bolja, nadamo se ne tako daleka vremena.

Naviknuti, s druge strane, da kroz čitavo ovo razdoblje od osnutka Društva redovito svake godine objavujemo svoj časopis, nismo mogli niti htjeli dopustiti da ga upravo u ovoj za naš narod tako značajnoj godini ne objavimo. Držimo naime da dramatika ovog trenutka mora i rječu i slikom ostati zabilježena i u našem časopisu kao autentični dokument vremena. To tim prije što smo potaknuti tragičnim događajima poduzeli i nekoliko akcija koje smo u skladu s našim skromnim mogućnostima smatrali prijeko potrebitim / pridruživši se akcijama srodnih organizacija u gradu, uputili smo izraze solidarnosti ugroženom Zadru, Šibeniku i Dubrovniku, održali niz predavanja među kojima i ono o Haškoj konvenciji, podnijeli Unescu zahtjev za intervenciju u svrhu zaštite teško ugrožene hrvatske kulturne baštine /.

Ranije utvrđeni redakcijski koncept i raspored gradiva morali smo zbog toga nešto izmijeniti, neke članke odložiti za slijedeći broj, a aktuelnu "ratnu" tematiku ovog trenutka iznijeti u posebnoj rubrici "In barbaros". Sve je to provedeno u velikoj brzini s jako naglašenom oskudicom vremena, pa vjerujemo da nam autori a i čitatelji na eventualnim propustima i nedostacima neće zamjeriti.

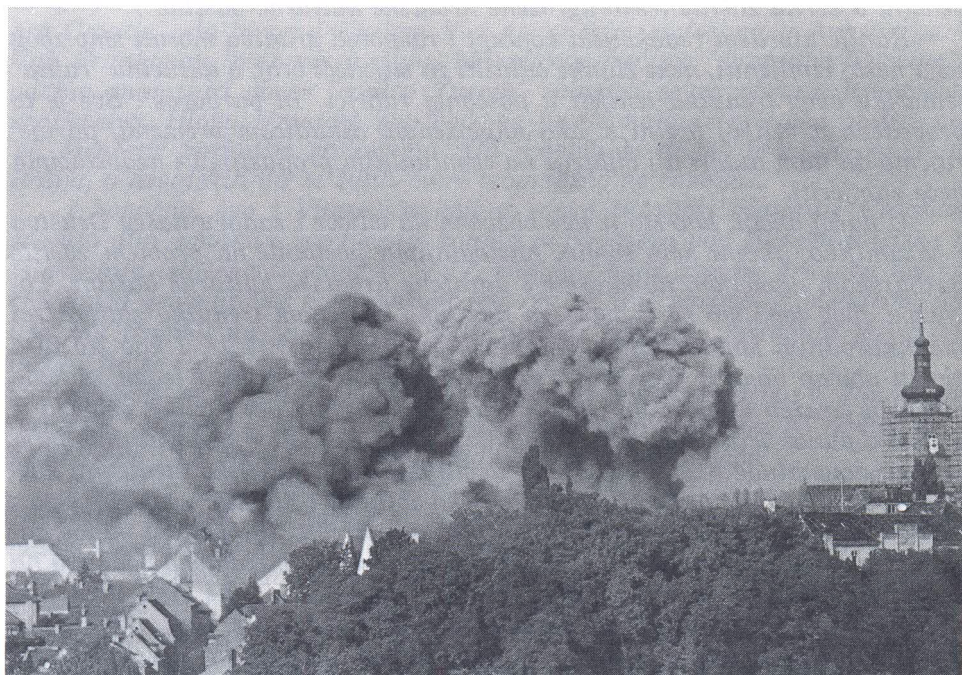
U našoj akciji, kao što je to s obzirom na ciljeve i zadaću našeg Društva i razumljivo, akcent smo svojim nastojanjima postavili na problem zaštite barbarskom agresijom napadnute i ugrožene hrvatske kulturne baštine. Pogotovu zbog toga što su u ovom za nas tako kritičnom trenutku zatajili svi međunarodnim konvencijama predviđeni mehanizmi zaštite. I kao što to u životu obično biva, u svoj ovoj tragici izbio je na površinu i jedan svijetao fenomen izražen u općenito snažnoj reakciji: kod svih, bez razlike, oživjela je svijest o punoj vrijednosti kulturne baštine kao jednog od osnovnih obilježja našeg nacionalnog bića i kulturnog identiteta. Neprijateljska strategija sustavnog uništavanja svega što nosi hrvatsko obilježje očito nije uspjela. Uspostavljen je gotovo odjednom jedan opći, toliko potrebiti subjektivni odnos naspram spomenicima kulturne baštine, nešto zapravo što izdaleka podsjeća na poznatu Goetheovu poruku u "Rimskim elegijama": "... Eine Welt zwar bist du, o Rom, doch ohne die Liebe wäre die Welt nicht die Welt, wäre denn Rom auch nicht Rom" / Čitav jedan svijet ti si, o Rime, ali bez ljubavi ne bi svijet bio svijet, niti bi Rim bio Rim /.

Iako Goetheova ljubav izražena u tim stihovima nije niti može biti izrazom i našeg odnosa danas naspram mjestima i spomenicima naše kulturne baštine, ostaje činjenica da ih mi upravo danas kao svjedoci njihova barbarskog razaranja osjećamo kao dio našeg vlastitog bića, kao dio samoga

sebe. Sva ova mjesta i dobra imaju za nas neku sebi svojstvenu magiju, ne prestaju zračiti snagom neodoljive privlačnosti i upravo očaravajuće životnosti. Jer, nitko ovdje nije mrtav, nitko i ništa nije ovdje zaboravljeno. Narodni genij kao dobri duh u njima živi, djeluje i nadahnjuje bez prekida, svladavajući vremenske granice i udaljenosti. Ova su mjesta i spomenici kao testamenti, to su zapravo na nas prenesene oporuke. A mi, njihovi nasljednici, "bašćinci" – kao što je govorio Marulić, primamo ih i nosimo u sebi, svjesni da time osim prava preuzimamo i sve obveze ne samo prema njima nego i prema svom narodu.

I zato je, eto, i naše Društvo danas tu, bilo je jučer a bit će uvjereni smo, i sutra!

*Za redakciju
Ivo Donadini*

Zagreb 7. 10. 1991. Bombardiranje Gornjeg grada, Banskih dvora. Foto: H. Knez